

מסמך רקע לדיון בנושא :

**הקמת "עיר הבה"דיס" (עיר בסיסי ההדרכה)
בקרב רמת-חובב**

מוגש לוועדת הפנים ואיכות הסביבה

כתיבה : ניבי קליין-זאבי, עובדת מחקר ומידע
אישור : דנה נויפלד, ראש צוות
עריכה לשונית : מערכת "דברי הכנסת"

כ"ו בטבת תשס"ד
20 בינואר 2004

מבוא

בשנת 2007 מתוכננת לקום בצומת הנגב, כ-9 ק"מ מאתר רמת-חובב, "עיר הבה"דים" – עיר בסיסי ההדרכה של צה"ל. את ההקמה מוביל אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה בצה"ל. הרעיון שבבסיס הקמת עיר הבה"דים הוא השתלבות של צה"ל ומשרד הביטחון במאמץ לפתח את הנגב על-ידי העתקת מחנות צבא מאזורים צפופי אוכלוסין לנגב. בסיסי ההדרכה המיועדים להשתלב בפרויקט בשלב הראשון: בית-הספר ללוגיסטיקה, בית-הספר לרפואה ובית-הספר לחימוש, השייכים לחילות אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה, ובית-הספר למקצועות משאבי אנוש באגף כוח-אדם. במסגרת הקמת העיר מתוכננת שכונת מגורים עבור משפחות אנשי הקבע שישרתו בעיר. כמו כן יפותחו תשתיות תעבורה תומכות אל הנגב וממנו, ובהן רכבות וכבישים. עיר הבה"דים אמורה לחזק את החינוך הטכנולוגי בנגב ותהיה מנוף לשילוב נוער מקומי במערכי הטכנולוגיה של צה"ל.¹

הסכנות הנובעות מהקרבה של עיר הבה"דים לרמת חובב

עיר הבה"דים אמורה לקום בקרבת אתרי התעשייה והפסולת הרעילה של רמת-חובב (היא מתוכננת לקום 8-9 ק"מ מגבולה הדרומי של רמת-חובב, בכיוון הרוח הדומיננטית הנושבת מהאחר).²

מפנייתן של ד"ר אילנה בלמקר, רופאת מחוז הדרום במשרד הבריאות, ואינג' הדסה אדן, מהנדסת המחוז לבריאות הסביבה במשרד הבריאות, לאלוף גיורא איילנד, ראש אגף תכנון בצה"ל,³ ומשיחת טלפון עם ד"ר יוסי ענבר, סמנכ"ל בכיר לענייני תעשיות במשרד לאיכות הסביבה,⁴ עולות כמה בעיות הנוגעות לסכנות הטמונות בהקמת עיר הבה"דים בקרבת רמת-חובב:

1. **מטרדי ריח** – תופעת מטרדי הריח מקורה בפליטות חומרים נדיפים מהמפעלים ומבריכות האידוי של רמת-חובב.⁵ תופעה זו נמשכת כעשור, והריח מגיע למרחק של מעל 10 ק"מ מגבולות רמת-חובב.

2. **פליטות חריגות של חומרים כימיים ממפעלים ומוקדי זיהום אוויר** – יש תופעה של פליטות חריגות של חומרים כימיים רעילים מכמה ארובות של מפעלים ברמת-חובב ומבריכות האידוי של המועצה. חלק מהחומרים הנפלטים מסווגים כמסרטנים אפשריים לבני-אדם.⁶ נוסף על כך, יש במקום חומרים אחרים אשר יכולים לגרום נזק בריאותי בלתי הפיך בחשיפה מתמשכת בריכוזים גבוהים.

עוד נטען במכתב לאלוף איילנד שאזור התעשייה ברמת-חובב רחוק ממיצוי פוטנציאל הייצור שלו מבחינת השטחים שעדיין פנויים להקמת מפעלים נוספים. כך, מדרום-מזרח לרמת-חובב מתוכנן

¹ אתר דובר צה"ל, www.idf.il/newsite/hebrew/120203, תאריך כניסה: 14 בינואר 2004.

² ד"ר אילנה בלמקר, רופאת מחוז דרום, ואינג' הדסה אדן, מהנדסת המחוז לבריאות הסביבה במשרד הבריאות, מכתב לאלוף גיורא איילנד, ראש אגף תכנון בצה"ל, 8 בדצמבר 2003.

³ ד"ר יוסי ענבר, סמנכ"ל בכיר לענייני תעשיות במשרד לאיכות הסביבה, שיחת טלפון, 18 בינואר 2004.

⁴ ברבעון יוני-אוגוסט 2003 התקבלו 19 תלונות מוצדקות על מטרדי ריח, ויש ראיות לכך שאתר רמת-חובב הוא שתרם למטרדי הריח האלה. תלונות אלו מקורן בבאר-שבע, ירוחם, שדה-בוקר, קיבוץ טללים ודימונה. כמו כן היו 31 תלונות סבירות שלפיהן המטרד "נגרם על-ידי תרומה מרמת-חובב". תלונות אלה מקורן בקיבוץ חצרים ובקיבוץ משאבי-שדה.

⁵ דירוג II B – Possibly carcinogenic to humans, על-פי IARC – סוכנות בין-לאומית לחקר הסרטן.

פיתוח תעשיות ביטחוניות שאף הן כרוכות בחומרים מסוכנים. נוסף על כך, מתוכנן פיתוח של תחנות כוח גדולות באזור. כל אלה עלולים להרע את המצב. ד"ר יוסי ענבר, סמנכ"ל בכיר לענייני תעשיות במשרד לאיכות הסביבה, טוען שהמשרד לאיכות הסביבה מקפיד על הבדיקות הנערכות למפעלים, ועם זאת, מוטב שעיר הבה"דים תוקם רחוק יותר מאתר רמת-חובב.

עמדת ארגוני איכות הסביבה ועמותת "נגב בר קיימא"

שוחרי איכות הסביבה טוענים שאסור להתחיל בעבודות בניית עיר הבה"דים בלי לבדוק קודם לכן את הסיכונים שקרבה של העיר לרמת-חובב.⁶ עמותת "נגב בר קיימא"⁷ שלחה לסגן שר הביטחון חה"כ זאב בויס מכתב המפרט את הבעיות העוללות להיווצר עקב בניית עיר הבה"דים.⁸ במכתב נאמר שהקמת העיר בנגב היא רעיון טוב, אך מיקומה המתכוון של העיר מהווה סכנה. גבי גבעון, מנהלת העמותה, טוענת שבאזור המשתרע על רדיוס של כ-30 ק"מ מרמת-חובב ניכרים הריחות וזיהום האוויר, ואת השפעותיהם על האוכלוסייה אפשר רק לשער. שהותם של אלפי צעירים באזור לאורך זמן עלולה לסכנם שלא לצורך.

גבי גבעון קוראת להימנע מהקמת עיר הבה"דים בקרבת אתר רמת-חובב ובתחום השפעתו כדי למנוע כל פגיעה אפשרית בבריאותם של חיילים ואזרחים. אם בכל זאת יוסכם על הקמת העיר, יש לעשות זאת רק לאחר מחקר ובדיקה ולפעול למניעת זיהום אוויר ופליטה של חומרים מסוכנים לאדם ולסביבה.

פינוי בסיס צה"ל מאזור רמת-חובב

במכתבה מזכירה גבי גבעון את פינוי מחנה מנוס, ששכן בקרבת רמת-חובב, עקב תלונות החיילים על זיהום האוויר. בדיון של ועדת הפנים ואיכות הסביבה ב-6 באוקטובר 2002 נדון בין השאר נושא פינוי מחנה מנוס.⁹ בישיבה השתתף אל"מ חיים בלומנבלט, רמ"ח תכנון אסטרטגי ותשתיות באגף התכנון בצה"ל. אל"מ בלומנבלט יידע את הוועדה כי בשנת 1997 הורה קצין רפואה ראשי על פינוי מחנה מנוס. לאחר הפינוי, הוציא צה"ל הוראות מפורטות הקובעות למי מותר לעבור באזור המחנה, מה משך הזמן שמותר לשהות במקום, באילו תנאים ועוד. הפינוי לא נעשה לנוכח הוכחות חד-משמעיות שהתופעה מזיקה אלא בעקבות תופעות של תחלואה ברמה שהטרידה את רשויות הצבא.

עוד הוסיף אל"מ בלומנבלט שבמהלך שנת 2001 התקבלו פניות חוזרות ונשנות של חיילים המשרתים בבסיס חצרים על איכות חיים ירודה, מיחושים, כאבי ראש, בחילות וכדומה.

⁶ מתוך אתר האינטרנט של עיתון מעריב, "מחלוקת סביב עיר הבה"דים כבר בשיאן",

www.images.maariv.co.il/cache/ART600318.html, תאריך כניסה: 14 בינואר 2003.

⁷ עמותת "נגב בר-קיימא" היא עמותה רשומה, אשר נוסדה בשנת 1999 מתוך הכרה בצורך לגבש עקרונות לתכנון ופיתוח בר קיימא בנגב, וליישם על-ידי השפעה על מקבלי החלטות ועל הציבור כולו. העמותה שמה לה למטרה לעודד פעילויות למניעת הפגיעה בסביבה, לתמוך בגופים, ארגונים ועמותות הפועלים למען איכות הסביבה ולסייע לפעילותם, למנוע פגיעה במשאבי הטבע והסביבה ולפעול למען תכנון נכון של ניצולם.

⁸ מכתבה של מנהלת עמותת "נגב בר קיימא" לסגן שר הביטחון חה"כ זאב בויס, 7 בדצמבר 2003.

⁹ פרוטוקול ועדת הפנים ואיכות הסביבה מדיון בנושא רמת חובב: (א) מבנה המועצה ודרכי עבודתה; (ב) בעיות באיכות הסביבה, 6 באוקטובר 2002.

לפיכך התכנסו גורמי צה"ל והוקמו צוותי טיפול, ובהם צוות משנה למיפוי חומרים וצוות משנה לתקינה. לאחר הצגת המסקנות של שני הצוותים, הגיעו גורמי צה"ל למסקנה שיש לעשות ניטור רציף במקום ניטור בלתי רציף על-ידי ניידת ניטור של רמת-חובב. כמו כן ביקשו גורמי צה"ל להבין מה מרחב ההשפעה של רמת-חובב. ההערכה הראשונית היתה כי מרחב ההשפעה אינו מצטמצם לבסיס חצרים בלבד.

תגובת המועצה המקומית-תעשייתית רמת-חובב¹⁰

מתגובת המועצה המקומית-התעשייתית רמת-חובב עולה שהנתונים שעליהם התבסס מכתבן של ד"ר בלמקר ואינג' אדן ממשד הבריאות הועברו מן המועצה, ואין בהם כל ממצא המעיד על סכנה בריאותית.¹¹

סקר סיכונים מעודכן אשר הוכן בהנחיית המשד לאיכות הסביבה עבור משד התמי"ת על-ידי מומחה, ממליץ על טווח בטיחות של 6 ק"מ מרמת-חובב.

בסקר איכות אוויר חצי שנתי שנערך בספטמבר 2003 על-ידי חברה חיצונית¹² על-פי תוכנית שאושרה על-ידי מחוז הדרום של המשד לאיכות הסביבה, נמצא כי בבדיקה בצומת הנגב לא נמצאו ממצאים המלמדים על ריכוזים מסוכנים של חומרים שמקורם ברמת-חובב. כמו כן, בהשוואת ממצאי המדידות שהתקבלו בסקר לערכי איכות האוויר הסביבתיים נמצא שמטרדי הריח שמקורם ברמת-חובב אינם מסכנים את תושבי האזור.

עוד נמסר בתגובת המועצה כי בשנת 2003 עלויות המועצה (ללא השתתפות המדינה) הקשורות בנושאי איכות הסביבה – טיפול בשפכים ומניעת מטרדי ריח – עמדו על כ-48 מיליון ש"ח; פעולת המלחת בריכות האידי לדיכוי פליטת מימן גופרי (H₂S) מבריכות האידי הושלמה, ובקיץ הקרוב לא צפויים מטרדי ריח ממקור זה.

עמדת משד הביטחון בעניין הקמת עיר הבה"דים¹³

ממשד הביטחון נמסר כי צומת הנגב נקבע כאתר מועדף להקמת עיר הבה"דים לאחר עבודת מטה שבה נבחנו כמה חלופות ונותחו מרכיבים רלוונטיים לצורכי הצבא, כגון נגישות לשטחי אימונים, זמינות קרקע ויכולת התפתחות עתידית, התאמה לתוכניות אזוריות, נגישות תחבורתית – הן הקיימת הן המתוכננת – שמירה על ערכי טבע ונוף, השפעה חיובית על יישובי הסביבה ואיכות הסביבה.

באפריל 2003, כאשר נעשתה עבודת המטה ובעיתוי שבו התקבלה ההחלטה על המיקום המועדף – כ-9 ק"מ מרמת-חובב – הוגדר במשד לאיכות הסביבה טווח של 5 ק"מ כ"טווח ביטחון" שבו לא ייבנו בתי מגורים או מבנים שנועדו לשימושים רגישים אחרים. במסגרת תהליך התכנון הוחלט לעשות סקר סביבתי להקמת המתקן בצומת הנגב. הסקר יושלם בעוד כחודשיים.

¹⁰ מר משה דיין, דובר המועצה המקומית-תעשייתית רמת-חובב, מכתב, 19 בינואר 2004.

¹¹ על-פי ערכי רשיון העסק של המועצה וגם על-פי תקני הסביבה של מדינת ניו-יורק, ארה"ב.

¹² חברת "מעבדות אקולוגיה בע"מ".

¹³ גבי רות בר, עוזרת שר הביטחון, מכתב, 13 בינואר 2004.

באוגוסט 2003 הוגדרה מדיניות חדשה על-ידי המשרד לאיכות הסביבה, ולפיה טווח של 5-10 ק"מ מרמת-חובב הוא התחום שבו יש אפשרות למטרדים סביבתיים. על-פי תנאי המשרד לאיכות הסביבה, בריכות השפכים ברמת-חובב, שהן ככל הנראה המקור העיקרי למטרדים על-פי תגובת משרד הביטחון, תהיינה יבשות עד לשנת 2007 – המועד שבו מתוכננת הקמת עיר הבה"דים. על-פי הנתונים שבידי גורמי צה"ל, הטענות הנוגעות למטרדי ריח באזור שבו אמורה לקום עיר הבה"דים נכונות. נוסף על פעולות המשרד לאיכות הסביבה בתחום הוחלט שקצין רפואה ראשי יקיים דיון מקיף בנושא לבחינת הטענות, לרבות סוגיית טווח הסיכון של רמת-חובב.

סיכום

מן האמור לעיל עולות כמה סוגיות הקשורות בהקמת עיר הבה"דים בקרבה לרמת-חובב:

- המשרד לאיכות הסביבה אומנם מקפיד על הבדיקות הנערכות למפעלים, אך על-פי תגובת המשרד, מוטב להקים את עיר הבה"דים רחוק יותר מאתר רמת-חובב.
- נשאלת השאלה, מדוע למרות הסכמת גורמי צה"ל עם הטענות הנוגעות למטרדי ריחות באזור שבו אמורה לקום עיר הבה"דים, ולמרות פעילות המשרד לאיכות הסביבה לצמצום מטרדי הריחות, הוחלט על קיום דיון מקיף בראשות קצין רפואה ראשי שבו ייבחנו הטענות, לרבות סוגיית טווח הסיכון מרמת חובב.
- משרד הביטחון מסר שבזמן קבלת ההחלטה על המיקום המועדף לעיר הבה"דים (כ-9 ק"מ מרמת חובב) הגדיר משרד לאיכות הסביבה "טווח הביטחון" של 5 ק"מ. לאחר הגדרת מדיניות חדשה במשרד לאיכות הסביבה שונה "טווח הביטחון" ל-5-10 ק"מ – התחום שבו יש אפשרות למטרדים סביבתיים. לפיכך, נשאלת השאלה מדוע לא שונו התוכניות להקמת "עיר הבה"דים".

מקורות

פרוטוקול וועדת הפנים ואיכות הסביבה מדיון בנושא רמת חובב: (א) מבנה המועצה ודרכי עבודתה; (ב) בעיות באיכות הסביבה, 6 באוקטובר 2002.

מכתבים

בלמקר אילנה, רופאת מחוז דרום, ואדן הדסה, מהנדסת המחוז לבריאות הסביבה במשרד הבריאות, לאלוף גיורא איילנד, ראש אגף תכנון בצה"ל, 8 בדצמבר 2003.

בר רות, עוזרת שר הביטחון, 13 בינואר 2004.

דיין משה, דובר המועצה המקומית-תעשייתית רמת-חובב, 19 בינואר 2004.

עמותת "נגב בר קיימא" לסגן שר הביטחון חה"כ זאב בויס, 7 בדצמבר 2003.

שיחת טלפון

ענבר יוסי, סמנכ"ל בכיר תעשיות במשרד לאיכות הסביבה, 18 בינואר 2004.

אתרי אינטרנט

דובר צה"ל, www.idf.il/newsite/hebrew/120203, תאריך כניסה: 14 בינואר 2004.

מעריב, "מחלוקות סביב עיר הבה"דים כבר בשיאן",

www.images.maariv.co.il/cache/ART600318.html, תאריך כניסה: 14 בינואר 2003.